

Vi trenger en opprydning i ergoterapifaget

– Begrepet kunnskapsbasert praksis, slik det brukes av norske ergoterapeuter og annet helsepersonell, mangler legitimitet i forhold til den internasjonale tradisjonen evidence-based practice. Dette fører til misforståelser og forvirring om hva vi faktisk snakker om – og derved hva vi er uenige i. Det første som må gjøres er å skille begrepet kunnskapsbasert praksis fra begrepet evidensbasert praksis, sier seniorforsker Randi Wågø Aas.

AV LENA CHRISTINA EIDE

På den neste, nasjonale fagkongressen i ergoterapi innstifter NETF en æresforelesning. Randi Wågø Aas er valgt som den første foreleseren i den nye tradisjonen – noe kongresstyret har en solid begrunnelse for. Ikke bare var hun den som gjennom sine tre artikler i 2002 og 2003 introduserte evidensbasert ergoterapi for norske ergoterapeuter. Hun har også i ettertid vist seg å være en foregangs-kvinne i Norge når det gjelder synliggjøring og kunnskapsutvikling innen emnet. I begrunnelsen understreker kongresstyret at de anser Wågø Aas for å være både visjonær og nytenkende, og at hun evner å trekke opp linjer for fremtidens ergoterapi. I tillegg er det ventet at hun også i tiden fremover vil bidra sterkt til fagutvikling og utvikling av forskningsbasert kunnskap.

– Dette er en stor ære. Jeg er i mange ulike miljøer til daglig, men er sterkt knyttet til ergoterapifaget nasjonalt og internasjonalt. Da er det ekstra gøy å kunne se erfaringene mine fra andre fag- og forskningsmiljøer i sammenheng med det som skjer i det norske ergoterapeutmiljøet. Blant annet håper jeg vi kan ta en grundig debatt om skillet mellom kunnskapsbasert og evidensbasert praksis i forbindelse med æresforelesningen jeg skal holde, sier hun.

PreSenter

Til daglig jobber Wågø Aas som seniorforsker ved International Research Institute of Stavanger (IRIS), ved Universitetet i Stavanger. Hun ble

også nylig konstituert leder for PreSenter – det nye nasjonale forskningssenteret innen sykefravær, inkludering og arbeidsrettet rehabilitering.

– Vi har offisiell åpning av PreSenter åttende januar på Universitetet i Stavanger. Wågø Aas var intitativtaker senteret, som etableres som et samarbeid mellom IRIS, Universitetet i Stavanger, Høgskolen i Oslo og Arbeidsforskerinstituttet (AFI).

–Jeg gleder meg stort. Jeg har jobbet med dette i tre år snart, og nå skal barnet fødes. Vi skal hovedsaklig engasjere oss med forskning og translasjon av forskningsresultater – slik at de kan brukes i praksis. Slik translasjon av kunnskap er helt sentralt, og en forutsetning for å lykkes med evidensbasert praksis. Vi skal også utvikle nye innovative plattformer for tettere dialog mellom praksis, politikk og forskning, fortsetter hun.

Åpne, gjestfrie – og flinke

Wågø Aas har en omfattende forskningsaktivitet relatert til arbeidshelse bak seg. Doktorgradsarbeidet hennes, med temaet: Oppfølging av sykemeldte på arbeidsplassen, er nå i inne i en siste fase. Rett over nyttår gir hun også ut en bok om samme tema med tittelen *Raskt Tilbake* på Gyldendal forlag. I 2006 var den aktive damen på studiereise i Australia. Der besøkte hun verdens fremste ergoterapeuter når det gjelder evidensbasert ergoterapi.

– *Hva har det betydning for deg som forsker å bli tilknyttet verdens fremste*

ergoterapeuter innen evidensbasert praksis?

– Det har betydd mye for meg, både personlig og profesjonelt. De australske ergoterapeutene er åpne, gjestfrie – og flinke.

Hun forteller videre at Det Australske tidsskriftet for Ergoterapi (AJOT) publiserer såkalte Critical Appraised Papers (CAPS). I dette arbeidet er Randi Wågø Aas medredaktør:

– Vi tar tak i gode, publiserte effektstudier eller kunnskapsoppsamminger, lager et abstrakt som er forståelig for praksis og får to uavhengige reviewere til å kritisk vurdere hva studiets resultater kan bety for ergoterapeuter i praksisfeltet. Dette arbeidet finner jeg meget nyttig og lærerikt. De australske ergoterapeutene er gode på metode. Jeg synes de utmerker seg spesielt ved at de har et nyansert forhold til effektstudier, fordi de ser både styrkene og svakhetene klart.

Evidensbasert praksis

– *Du bruker begrepet evidensbasert praksis, mens andre miljøer innen ergoterapi i Norge holder seg til begrepet kunnskapsbasert praksis. Er det en grunn til dette?*

– Tradisjonen evidensbasert praksis har røtter fra medisinen tilbake til 1970-tallet, men som tenkemåte og tradisjon ble den først utviklet på 1990-tallet. Siden har den blitt mye brukt innen de forskjellige helsefagene som medisin, ergoterapi, sykepleie og fysioterapi. Internasjonalt heter tradisjonen Evidence Based

Randi Wågø Aas er valgt som den første ergoterapeuten som skal holde NETFs æresforelesning - ved den Norske Fagkongressen i ergoterapi.

Practice (EBP) og handler om bruk av en bestemt type effektforskning som kan understøtte om vi bør benytte behandling A eller B – og ingenting annet. I Norge har man imidlertid utvidet begrepet til kunnskapsbasert praksis (KBP), som omfatter tre typer kunnskap: forskningsbasert kunnskap, fagpersonens erfaringsbaserte kliniske skjønn og brukerens egen kunnskap om sin situasjon. Slik dannes det et bilde av at man vil finne ut mer om alle disse kunnskapsformene ved å gå til feltet KBP. Sannheten er at den ikke har bidratt til noe som helst når det gjelder klinisk skjønn og brukerkunnskap. Den internasjonale tradisjonen for evidensbasert praksis sammenfaller altså ikke med definisjonen av kunnskapsbasert praksis – som brukes i Norge, men med innholdet. Dette skaper en utydelig tradisjon, som i verste fall kan undergrave brukerkunnskap og erfaringsbasert skjønn. Disse to kunnskapsformene mener jeg er de aller viktigste i helse-tjenesten.

Også når Randi Wågø Aas leser tidsskriftet *Ergoterapeuten*, ser hun at det er helt ulike forståelser av begrepene evidensbasert og kunnskapsbasert som kommuniseres. Det er jo litt synd når en kritikk av EBP egentlig ikke handler om EBP.

– Jeg har ingen problemer med begrepet kunnskapsbasert praksis i seg selv, for eksempel mener jeg ikke at kongressen burde hete Evidensbasert

praksis for folk og samfunn. Det ville blitt alt for smalt. Evidensbasert praksis er kun en liten, avgrenset del av begrepet kunnskapsbasert praksis, og jeg mener at vi nå må skille disse begrepene fra hverandre. Det er til gode for begge tradisjoner, blant annet trenger vi et bredere fundament for kunnskapsbasert praksis enn det som kommuniseres i dag. Samtidig vanner vi ut budskapet om dokumentasjon av våre tiltak, som har vært et meget viktig bidrag fra EBP.

– *Bør Ergoterapeuten erstatte begrepet Kunnskapsbasert med Evidensbasert?*

– Ja, hvis det er evidensbasert kunnskap vi snakker om, er det riktig å bruke dette begrepet. Det bør være konsistens mellom definisjonen og innholdet. Men evidensbasert praksis vil da kun handle om det tradisjonen fokuserer på, som er forskningsbasert kunnskap om effekten av tiltak.

– *Hvorfor har man laget et eget begrep i Norge?*

– Jeg tror det handler noe om å demme opp for kritikken mot evidensbasert praksis. I følge kritikerne er metoden positivistisk, bygger på naturvitenskapelig tenkning og gir kvantitative forskningsmetoder forrang. Dette konseptet hevdes da å stride mot det hermeneutiske grunnsynet, der pasientens livsverden skal være retningsgivende. For å imøtegå dette trekkes både brukerens og fagutøverens kunnskap inn i et forsøk på å vise at vi dekker hele verden, og at vi er positive både til kvantitative og kvalitative metoder.

Wågø Aas mener det hadde vært bedre å innse at evidensbasert praksis kun er en liten, men viktig flik som handler om dokumentasjon av helse-tjenestens tilbud.

– I evidensbasert praksis gjelder det å finne frem til forskningsresultater som dokumenterer på gruppenivå at det vi tilbyr pasientene har vist seg å være mer effektivt for den gruppen som får for eksempel tilrettelegging versus en gruppe som ikke får dette. Evidensbasert praksis egner seg svært godt som en metode for planlegging av tjenester og utvikling av tilbud, men slike forskningsresultater kan ikke alltid bestemme hvilke tiltak man skal velge i konkrete enkeltsaker.

Spesielt er det vanskelig dersom saken er komplisert, som det for eksempel ofte viser seg å være innen rehabilitering. Den sykemeldte har gjerne en sammensatt problematikk, og det er mange faktorer som spiller inn, f.eks funksjonsnivå, verdier, hva som skjer hjemme og forholdet til nærmeste leder. Slike faktorer kan bety mer enn forskningsresultater som viser at et tiltak har effekt på gruppenivå. Her mener jeg man har overdrevet betydningen av hva en slik type forskning kan ha for individuelle beslutninger i komplekse saker. Jeg tror vi må fokusere mer på at forskning skal inspirere og opplyse praksis enn at forskning skal bestemme valg av tiltak.

Dokumentasjon av effekt

– *Hva ønsker du skal være ditt bidrag om evidensbasert praksis til norske ergoterapeuter?*

– Helt fra starten har jeg ønsket å formidle konseptet evidensbasert praksis slik det brukes internasjonalt. Jeg var opptatt av dokumentasjon av tjenesten lenge før jeg oppdaget tradisjonen evidensbasert praksis i internasjonal litteratur, og jeg synes det er viktig at vi tilegner oss både metoder og tilnæringsmåter som gjør at vi kan vise til hva ergoterapi bidrar med til våre brukere. Betydningen av dette er uvurderlig for tjenestemottakerne, og det er av stor relevans for samarbeidet mellom kolleger, men også for sykehus, politikere og andre myndigheter som beslutter hvordan tjenesten skal utformes. Vi har mange tiltak, for eksempel ulike typer tekniske tiltak, som har enorm effekt. Da er det synd at vi ikke har dokumentert det. Når vi kan se effekten med det blotte øyet blir det ofte så åpenbart at vi glemmer å dokumentere det.

Wågø Aas ønsker å forteller at det finnes mye god metodekunnskap – og systemer som kan brukes til å lage hensiktsmessige kunnskapsoppsamminger som kan verifisere faget. Her har Cochrane-samarbeidet, organisasjonen for EBP internasjonalt, gjort en enorm jobb som det står stor respekt av. Jeg er medlem der, og håper enda flere norske ergoterapeuter engasjerer seg i dette.

– I tillegg ønsker jeg å være en konkret bidragsyter til dokumentasjonen.

For tiden er vi i gang med planleggingen av en randomisert, kontrollert studie som tar for seg effekten av en ny modell for oppfølging av sykemeldte med muskel- og skjelettplager på arbeidsplassen. Den skal følges av en kvalitativ studie, for det er ikke nok å få vite om det virker, men også skaffe seg ny kunnskap om intervensjonsprosessen. Vi utarbeider også en Cochrane-systematisk oversikt om effekt av tiltak på arbeidsplassen for arbeidstakere med nakke- og ryggplager, som viser hvilke arbeidstiltak som har vist seg å være effektive. Ved å bruke denne, kan ergoterapeuter som jobber med arbeidsplassvurdering vite hvilke tiltak som har vist effekt på gruppenivå, og hvilke som ikke har det. Her kommer translasjonen inn igjen. Mitt ønske er en tettere dialog mellom praksis og forskning, der vi som forskere bidrar ute i praksisfeltet med å gjøre forskningsresultatene mer tilgjengelige og brukbare i hverdagen.

Stor ryddejobb foran oss

– *Howdan ser du utviklingen av evidensbasert praksis i Norge?*

– Vi har en stor ryddejobb foran oss når det gjelder hvordan vi forholder oss til det internasjonale feltet som bruker begrepet evidensbasert, og hvordan vi skal forholde oss til det som skjer i Norge, hvor vi bruker kunnskapsbasert. Hvis vi ikke snakker om det samme, kan vi heller ikke diskutere det, eller videreutvikle det. Vi må gjerne være uenige, men først og fremst må vi gå inn i den terminologien som brukes, og til det som publiseres om dette temaet. Deretter må vi bestemme oss for hva dette skal bety for ergoterapi i Norge. Her har forbundet en stor jobb å gjøre som formidler og kontakflate mellom forskningen og de yrkesutøvende.

Alle må på banen

Wågø Aas mener det er viktig å inkludere kritikerne av EBP i denne prosessen.

– Jeg er lei av at de står utenfor og roper inn. I stedet kan de være med og gjøre en viktig innsats for å finne ut hva evidensbasert ergoterapi skal være. Kritikken tar gjerne utgangspunkt i EBP slik den brukes i medisinen. Men dette er ikke alltid rettfer-

dig, for i medisinen har de kun gjort det de finner gagnlig for sitt fag. Hovedtiltakene innen medisin er kirurgi og medisiner, og for slike tiltak synes det best å bruke slike effektstudier for å finne riktige tiltak. Vi kan ikke bare ta en blåkopi av dette og overføre det direkte til ergoterapi. Vi må finne ut hvordan vi skal dokumentere våre hovedtiltak, som først og fremst dreier seg om tilrettelegging, opptrening og aktivitetsrådgivning. Løsningen på hvordan vi best kan benytte oss av evidensbasert praksis i ergoterapi må vi finne innad i faget.

Wågø Aas oppfordrer alle leirer til å delta i ryddejobben.

– Jeg er ikke redd for uenighet. Tvert imot. Ergoterapeuter er altfor enige. Hvis vi skal gå i dybden av hva vi ønsker med denne tradisjonen, så må vi få med alle. Det er en forutsetning for at vi skal komme videre.

Praksis er en skattekasse av kunnskap

– *Har du gjort deg noen flere tanker om hva du vil presentere i æresforelesningen din?*

– Jeg har lyst til å ta utgangspunkt i hvordan forskning kan endre vår forståelse av fenomener. Kanskje jeg starter med et materiale jeg har, der ergoterapeuter innen allmennhelse ble bedt om å beskrive det å være ergoterapeut med tre ord. En analyse av materialet kan illustrere hvordan vi tenker om det å være ergoterapeut når vi snakker sammen med kolleger, versus når vi får det opp som et forskningsresultat. Vil det siste endre vår måte å forstå og reflektere på? Vil det endre vår måte å handle på, vår yrkes stolthet eller vår innsikt? Jeg har lyst til å trekke frem noe enkelt og avgrenset for å komme nærmere forskjellen mellom erfaringsbasert kunnskap og forskningsbasert kunnskap. Dette belyser godt både hvilke potensial og begrensninger forskning kan ha.

Wågø Aas tror ergoterapeuter i praksisfeltet sjelden tenker over at det er mulig å forske på det meste.

– Det er mye vi i vår hverdag som yrkesutøvere kan ha stor glede av å få belyst gjennom forskning. Mitt hovedfokus som forsker er å ta den

erfaringsbaserte kunnskapen, gjøre den forskningsbasert og gi den tilbake til praksisfeltet i form av teorier, metoder og verktøy.

Hun har også lyst til å formidle noe om ergoterapi fremover, og trekke fram både noen visjoner, men også noen ambisjoner.

– Jeg liker ordet ambisjon spesielt godt. Vi har gode grunner til å ha ambisjoner. For meg er det også viktig å snakke om EBP, om dokumentasjon av det eksisterende tilbudet. Det starter med å vite hva tiltakene våre faktisk handler om. Vi holder på med en studie nå, der vi ber ergoterapeuter og fysioterapeuter som jobber med arbeidsplassvurderinger om å lage en liste over tilretteleggingstiltak og begrunnelser for disse. Gjennom analyse er det identifisert en rekke råd de gir til ansatte så de ikke skal få muskel- og skjelettplager og bli sykemeldt. Så gir vi dem tilbake til terapeutene og ber dem om å rangere i hvilken grad de er enige i rådene. På denne måten kommer vi frem til en liste over anbefalinger det er konsensus om blant terapeuter, bygd på erfaringsbasert kunnskap. Ergoterapeuter gir råd på arbeidsplasser hver eneste dag, men har man ikke forsket på rådene kan man ikke vite om det bare er meg som gir dette rådet, og om det kun er noe jeg selv tror er lurt og viktig. Etterpå kan vi se om de rådene terapeutene er enige om også er bekreftet i forskningslitteraturen. Slik kan et kunnskapsgrunnlag for praksis bygges opp gjennom forskning, i tett dialog med praksis.

Hun opplever praksis som en skattekasse av kunnskap.

– Vi må hente ut denne kunnskapen og bringe den inn i den systematiske forskningen tilbyr. Da får den en ny drakt og blir til ny innsikt og metoder som sjekklister, dokumentasjon om effekt, funksjonsvurderingsverktøy, teorier eller en liste over råd det er konsensus om. Dette bygger bro mellom de ulike typene kunnskap der erfaringsbasert- og brukerbasert kunnskap gjøres om til forskningsbasert kunnskap. Min erfaring er at slik kunnskap er meget brukbar i praksis. Praksis blir derved både et middel og et mål for ny innsikt, avslutter hun. □

Hovedforeleser ved Norsk fagkongress i ergoterapi: ergoterapeut M. Clare Taylor

Engelske M. Clare Taylor er nok best kjent i Norge som forfatter av den eneste læreboken i kunnskapsbasert ergoterapi. Men faktum er at hun har publisert artikler om kunnskapsbasert ergoterapi siden 1997. Hun er internasjonalt anerkjent for sine bidrag i utviklingen av kunnskapsbasert ergoterapi med en svært omfattende forskningsaktivitet og publikasjonsliste.

AV HANNE TUNTLAND

Utdanning og yrkeserfaring: Taylor fullførte ergoterapeututdanningen i 1977. Deretter arbeidet hun som ergoterapeut i London og Hull med håndskaderehabilitering, nevrologisk rehabilitering og arbeid med eldre. Fra 1983 arbeidet hun i en årrekke som lærer ved en ergoterapeututdanning i Oxford. Her var hun med på omlegging fra en selvstendig diplombasert ergoterapeututdanning, til en ergoterapeututdanning integrert i et større utdanningssystem for høyere utdanning; Oxford Brokes University. I denne perioden fullførte hun også en del akademiske studier. Hun tok en bachelorgrad i psykologi i 1988, og deretter mastergrad i 1990 og doktorgrad i 1999, begge i medisinsk sosiologi. I dag arbeider hun som «prinsippal lecturer» ved ergoterapeututdanningen ved Coventry University.

Forskning og publisering

Taylor har vært med fra starten av i utviklingen av kunnskapsbasert ergoterapi i Storbritannia. Hennes første artikkel om dette utkom i 1997 og het «What is evidence-based practice?» Hun har også vært sentral i utviklingen av kunnskapsbasert ergoterapi internasjonalt. I 2000 utkom læreboken: *Evidence-based practice for occupational therapists*.

Hun har vært opptatt av kvalitativ kunnskapsbasert praksis og har en del publikasjoner i den retning (Savin-Baden & Taylor 2000 og 2001). Videre har M. Clare Taylor skrevet fire CATs (kritisk vurderte artikler) for det australske ergoterapeuttidsskriftet. Hun har dessuten vært medforfatter av to overordnede artikler som setter kunnskapsbasert ergoterapi i et internasjonalt perspektiv (Illott, Taylor & Bolanos 2006, Bennett, Town-

send, Mancini & Taylor 2006).

For tiden er hun involvert i et forskningsprosjekt som ser på erfaringene til ergoterapeutstudenter med funksjonsnedsettelse. Resultatet av denne forskningen var temaet da hun i 2007 holdt den ærefulle Casson Memorial Lecture på den årlige ergoterapeutkonferansen i England. I tillegg holder hun på å utvikle praksissteder hvor ergoterapeutstudenter kan delta i reelle forskningsprosjekter. Også hennes doktorgradsavhandling omhandlet ergoterapeutstudenter, så dette har vært et av flere gjennomgangstema i hennes forskning.

Verv og internasjonalt nettverk

M. Clare Taylor har og har hatt en rekke verv i England og internasjonalt. Hun er i dag bl.a. fagfellevurderer for det britiske ergoterapeuttidsskriftet, rådgiver for redaktør i det

australske ergoterapeuttidsskriftet og rådgiver i utdanningssaker for det irske ergoterapeutforbundet. Hun er medlem av Centre for Evidence-based Medicine og av WFOTs rådgivingsgruppe for kunnskapsbasert ergoterapi. Ved Norsk fagkongress i ergoterapi vil hun holde to foredrag. Det første er en innføring i kunnskapsbasert ergoterapi slik hun ser det. Det andre foredraget er en presentasjon av hennes egen forskning.

Profilert forsker innen kunnskapsbasert ergoterapi: Esther Steultjens

Nederlandske Esther Steultjens er den ergoterapeuten som har gjort mest når det gjelder å utarbeide systematiske oversikter over effekt av ergoterapi. I tillegg har hun arbeidet mye med utvikling av faglige retningslinjer og implementering av kunnskapsbasert ergoterapi.

AV HANNE TUNTLAND

Utdanning og yrkeserfaring Esther Steultjens ble utdannet ergoterapeut i 1985. Hun har arbeidet i 15 år som ergoterapeut med voksne mennesker med ervervet hjerneskaide. Hun tok mastergrad i nevropsykologi i 1995.

Mastergradsoppgaven var en test av reliabilitet og validitet av Arnadottirs ADL Neurobehavioural Evaluation (A-ONE) i Nederland. Hun har vært lærer på A-ONE kurs i mange år og har holdt mange etterutdanningskurs innen kognitiv rehabilitering. Hun tok doktorgraden i 2005 om effekt av ergoterapi. Siden 2006 har hun hatt sitt eget firma, Ergologie. Hovedformålet med firmaet er implementering av kunnskapsbasert praksis i Nederland. Hun holder kurs i implementering av kunnskapsbaserte retningslinjer.

Internasjonalt nettverk

Esther Steultjens har et utvidet nettverk innen forskning, utdanning og klinisk praksis i Nederland og i Europa. Hun har siden 2005 vært medlem av redaktørrådet for det australske ergoterapeuttidsskriftet og har publisert flere kritisk vurderte artikler (CAPs) der. Hun er lærer ved European Masters of Occupational Therapy sin avdeling i Amsterdam, hvor hun blant annet veileder master- og PhD-studenter fra Danmark, USA og Belgia.

Forskning

Hun har vært involvert i utvikling av og forskning på ergoterapeutiske retningslinjer ved praksis ved hjerneslag i venstre hemisfære (van Heugton C 1998, Donkervoort M 2002, Geusgens C 2007).

Doktorgraden hennes var basert på fem systematiske oversikter om effekt av ergoterapi (om reumatoid artritt 2002, hjerneslag 2003, multiple sklerose 2003, barn med cerebral parese 2004 og hjemmeboende eldre 2004). Hun har også publisert en oversikt over systematiske oversikter innen ergoterapi (2005) og en artikkel om metodiske spørsmål i systematiske oversikter innen helsefag (Van den Ende 2006 m.fl). Alle artikler kan finnes via Pubmed. I 2004 utviklet hun to kunnskapsbaserte retningslinjer innen ergoterapi om hjerneslag (Cup & Steultjens 2005) og fallforebygging (Theune & Steultjens 2005). Hun har videre vært med å utvikle tverrfaglige retningslinjer innen hjerneslag (2004) og innen kognitiv rehabilitering (2007).

Konklusjon

Esther Steultjens er antagelig den største bidragsyteren vi har når det gjelder forskning på effekt av ergoterapi overfor ulike brukergrupper. I tillegg har hun arbeidet for fremming av kunnskapsbasert ergoterapi internasjonalt og i Nederland. Hun har sagt ja til å holde en forelesning om systematiske oversikter om effekt av ergoterapi på Norsk fagkongress i ergoterapi i Bergen.

